

en de Socialis-
le school heb-
te bij wat ons
den gang van
is geen plaats
n dat der libe-
voed voor de
welke richting
worden geleid,
le wenschen de
nnen schaden
enschap Staat
ideaal van de
arom in onze
veranderd. De
hebben mogen
nst weer, nau-
mover ons: En
ter hij let op
and in de toe-
men immers
vloed dan het
en in begrepen
gen voor wij-
daarbij toch
beweging is
van onze zijde
delijkheid der
oor de vrijheid,
en in de toe-
eenheid, der
den verkregen
lijkheid. Daar-
sturend, dat
aan de orde
ook weer ver-
de.

Wanneer we doen aan zielkunde, dan is het
noodig, dat we met meer of mindere zekerheid
iets kunnen vaststellen van datgene, wat in de
ziel van een ander omgaat.

Wanneer toch de zielkunde reden van bestaan
heeft, dan zal zij de psychische verschijnselen moe-
ten constateeren en verklaren.

En voor de verklaring der verschijnselen is al-
dadelijk waar het oude gezegde: „niet het hoofd,
maar het hart beheerscht het leven”. De begin-
selen, van welke iemand uitgaat, doen hier on-
middellijk zulk een grooten invloed gelden.

Evenwel, daarover willen we het thans niet heb-
ben. Dat bewaren we nog eens voor later. Immers
het zal duidelijk zijn, dat de waarneming, dat het
constateeren van onderscheiden verschijnselen moet
voorafgaan aan de behandeling van de verklaring
dierzelfde verschijnselen.

Wanneer we dan spreken over de onderscheiden
verschijnselen op psychisch erf, dan is het duidelijk,
dat het hier onmiddellijk gaat over het lezen
in de ziel.

Wat we toch waarnemen is niet anders dan een
niting van iets, dat in het binnenste omgaat, maar
dat innerlijke zelf is het niet.

Wanneer ik uit de verte een vrouw zie weenen,
wanneer ze handenwringend zich vooroverbuigt op
haar stoel, wanneer ze een hoogroode gelaatskleur
heeft, wanneer ze haar schokkende lichaam bijna
niet in bedwang kan houden, dan constateer ik
uit die verschijnselen, die ik waarneem, bij mij-
zelf, dat die vrouw een groot verdriet heeft. Maar
ik zie tenslotte alleen de verschijnselen. Ik zie dat
verdriet zelf niet. En dit is typeerend voor alle
geestelijke verschijnselen.

Ik kan nu eenmaal niet anders waarnemen, dan
de uiterlijke houding. Het is me ten eenen male
onmogelijk bij een ander den blik naar binnen te
werpen.

En toch constateer ik, dat die vrouw verdriet
heeft. Waarom? Omdat ik duizend menschen zóó
heb zien doen, en ze toen alle gevraagd heb: „wat
naar hun religie gevoeld en gezocht. Men weet, hoe
Francis de Sales, die van 1576 tot 1622 heeft ge-
leefd, met zijn quietistische mystiek vele protestanten
heeft bekoord. Geen wonder, dat, in het jaar, dat zijn
sterfjaar een derde eeuwvierting schonk, 1922, een
pauselijke encyclic (Retur omnium perturbationem)
hem weer heeft naar voren gebracht op zulk een
wijze, dat ook de literatuur der Roomschen zich weer
aan hem laten kan; en de toepassing wordt al ras
gemaakt: dat het de „hoogste kunst is, van geen
kunst te weten”; de aangewezen weg, zoo heet het dan
bij een Roomschen lezer der encyclic, die Francis
wil eeren, de aangewezen weg om tot kunst te komen,
is zichzelf en de kunst te vergeten, om met groote
liefde zijn stof te doordringen en te bewerken:
Alleen Liefde doet zingen. Wie liefheeft, niet
alijd schoone dingen.”¹⁾

Maar vooral die andere Francis, Francis van
Assisi, heeft weer het hart gegrepen. Dat is een open-
baring van den verborgen trek van den geest van
onzen tijd; want Francis is de man van de stigmatis-
atie, die door de liefde Christus wonden in zijn
eigen vleesch te voorschijn roept, die in natuurgevoel
zijn zonnellid geeft, die het geestelijk huwelijk dagelijks
viert. En heeft hij niet zijn adepten onder de dichter-
en van de twintigste eeuw? „Wij dichters”, zegt Wies-
Moens, met Chesterton biograaf van Francis, tot God,

Wij dichters liggen dag en nacht gebogen over Uw hart,
beluisteren het heimelijk werken van Uw hart
in alle ding, dat groeit en groot wil worden aan U.
Aan onze haren trekt Gij ons op naar U,
gestadig doet Gij ons pijn; daarom hebben
[wij U lief.

Daar schemert al dóór de idee van Francis, die
de verbinding met God voelt als de liefde, die niet
anders dan in pijn haar feest kan bereiden. Wat Fran-
cis aan de onwetenden leerde, dat leert hun nu de
dichter:

Dit alles weten onze broeders niet meer:
hoe Gij van ogen, lippen en handen
de bloemen hebt gemaakt,
en de kreten van het dier
als helle en donkere vlammen die dansen door de
[dag der mensen.

Strijd (want die is er nog) van de hoogste beteeke-
nis. We zijn heel wat achteruit, wanneer in het
hart van ons volk uitslijt de gedachte, dat de
school behoort uit te gaan van de ouders. Die
gedachte alleen kan ons brengen de Vrije School
voor heel de natie. Zij kan ons ook brengen de
noodige differentiatie, die wij als ouders noodig
vinden, wanneer wij alleen maar denken aan de
godsdienstige opvoeding onzer kinderen. Nimmer
mogen we ons laten opleggen de dwang der een-
heid, die onvermijdelijk volgt uit het stelsel der
Overheidsschool, of ze dan Staatsschool of Ge-
meenschapsschool heet.

Gr. G. MEIMA.

WIJSBEGEERTE.

Iets over zielkunde.

Lezen in de ziel van een ander.

I.

mankeert er aan?” en ten van alle het antwoord
ontvangen heb: „Ik heb een groot verdriet?”

Nee, dat is het niet.

Er is iets anders. De waarneming van anderen
is voor mij telkens weer een zien van die andere
in het licht, dat ik omtrent mijzelf heb, uit mijn
eigen geest, het licht uit datgene, wat ik bij mij-
zelf heb ontdekt. Ik weet, dat die houding van
die vrouw die is van de smart, wijl in mijn besef
die houding, indien ze bij mij zelve aanwezig was,
de houding zou zijn van mijn groot verdriet.

Waarneming van anderen kan alleen dan
een verstaan beteekenen, wanneer ik mijzelf
eerst heb waargenomen.

Aan alle lezen in de ziel van een ander gaat
vooraf het lezen in eigen ziel.

Nu is het met dat „lezen in eigen ziel” heel
eigenaardig gesteld. Men heeft er wel een typischen
naam voor gevonden. Men spreekt van „intro-
spectie”. Onder de „introspectie” verstaat men
dan het „naar binnen zien”, dat opzettelijk ge-
schiedt, om na te gaan, welke het karakter van
de psychische ervaringen en gebeurtenissen is.
Wanneer ik b.v. zie, dat een dronken vrouw haar
kind mishandelt, en ik ben op geen enkele wijze
in staat te hulp te komen, dan kan ik pogen na
te gaan: a. wat zag ik gebeuren; b. hoe zag ik
het gebeuren, en c. was er geen middel geweest
om te hulp te komen?

Maar dat is een zuivere reflectie van hetgeen
geschied is als historisch feit. Ik som de gebeur-
tenissen nog eens weer op, en roep ze weer terug
in mijn voorstelling. En dat heeft met zielkunde
niets, maar dan ook heelemaal niets te maken.

Maar ik kan ook iets anders doen. Ik kan den
blik naar binnen werpen. Ik kan me afvragen:
„welke waren mijn emoties, toen ik het feit zag
gebeuren; hoe werkten mijn gedachten; welke emo-
ties kreeg ik; hoe reageerde mijn ziel op het feit,
dat ik ontdekte niet bij machte te zijn hulp te
bieden?”

Wanneer ik een roode lap zie — en dit is
een veel minder ingewikkeld gebeuren dan het
vorige — kan ik me afvragen, welken indruk mijn
geest door het aanschouwen van die roode kleur
ontvangt, en wat er in mijn geest bij het bescho-
wen van die kleur feitelijk gebeurt.

Dan ben ik dus bezig te lezen in mijn eigen ziel.
Nu heeft men echter opgemerkt (Wundt b.v.)
dat we hier iets willen doen, wat tot de onmogel-
ijkheden behoort. Men zegt: ik kan geen twee
dingen tegelijk doen, of nóg juist: men kan zich
niet in tweeën verdeelen, zóó, dat de ziel tegelijk
onderwerp is, dat ziet de kleur van die roode lap,
en tegelijk voorwerp is, dat door zichzelf bekeken
wordt. Wanneer ik nadenk over een moeilijk pro-
bleem, kan ik niet tegelijk ook nadenken, wat er
in mijn ziel gebeurt, wanneer ik nadenk.

Dat bezwaar is juist. Men kan niet tegelijk sub-
ject en object zijn.

Maar er kan wel iets anders geschieden. Wan-
neer er eenig proces in mijn ziel zich heeft ont-
wikkeld, wanneer er iets in mijn ziel gebeurd is,
dan kan ik wel onmiddellijk daarna terugkijken

Hier is de natuurlijke van Francisus weer. Alleen
maar wat gemoderniseerd in de keuze van haar speel-
tuig:

Met de zilveren maan speelt ons verlangen cricket
[over de dagen.

Met dit al zijn de dichters toch bejaarders van
Gods blijdschap, krachtige kolveniers des Gebeds:

om er de lof te zingen van Zuster Armoede
lijk de zoete Vader der leeuwen, haar
[grauwe bruidegom:
de troebadoer van Assisi.²⁾

Dit vers is merkwaardig van eerlijkheid: de „he-
lige” wordt hier als de „troebadoer” in het huis
der dichters ingehaald: voor hem dan meer de smarte-
lijke bereiding van de brulof, en voor hem de vroude-
volle dronkenschap der liefde Gods — zoo zijn ze
toch aan één brulofmaal vereenigd. En wie zich
verbaast mocht over de uitlating, dat God de dichters
„aan hun haren optrekt” tot Zich, bedenke, dat voor
deze geestelijke verheffing van de dragers der liefde
de inspiratie der profeten een dagelijks geschenk is
geworden: de theopneustie van Israëls profeten is niet
alleen hun privilege geweest, want de dichters, die
liefhebben, deelen priesterlijk erin:

Het is, als werden wij, lijk Habakuk,
door d' engel Gods bij 't hoofdhaar weggevoerd;
en plots, en zonder kennis van de weg erheen,
temidden van den afgrond van Gods weldaden
[geplaatst.³⁾

Franciscus van Assisi is dan ook meer dan eens
het liefkoosd object der Roomsche tijdschriften. De
Beiaard⁴⁾, gaf van Willem de Mérode dit vers (onder
den naam van Francisus van Assisi):

Dan in de schemerende cel
Begon het overzalig spel
Van vraag en antwoord en Gods leden
Bewogen naar zijn teederheden,
En van het splinterige hout
Daalde hij naakt en blauw en koud,
En liet Zich van zijn arm omwinden
Gelijk een sluimrende hemelinde,
Zijn Hand nog (woog?) zwaar op tengre hand
En stak de dunne palm in brand.
Zijn voet beroerde smallen voet.

in mijn ziel, en nagaan, wat er nu eigenlijk ge-
beurde. Dus spreken we dan niet over naar bin-
nen kijken, zonder meer, maar over achteromkij-
ken. Niet van introspectie, maar van retrospectie
moeten we dus handelen.

Daar evenwel deze retrospectie mogelijk is, kan
niemand ontkennen. Natuurlijk zal de één meer
gevoelend zijn, dan de ander in dat terugschouwen,
maar een ieder zal tenslotte tot dit soort van zelf-
waarneming reeds meer dan eens in zijn leven,
ook onbewust, zijn gekomen.

Ja, feitelijk doen we aan die retrospectie elken
dag van ons leven. Al is het dan ook niet zóó
opzettelijk, dat we nog het recht hebben, dit woord
er voor te gebruiken.

Immers, we zien onszelf met ons leed, zoodra
we een voorstelling hebben van onszelf met onze
tranen. De houding van onszelf verbinden we on-
middellijk aan den toestand van onzen geest.

Gaan we nu evenwel lezen in de ziel van een
ander, dan kunnen we dat alleen, wijl we in onze
eigen ziel eens gelezen hebben, en wijl we bij
onzelf hebben waargenomen, wat onze gedraging
is onder bepaalde psychische toestanden.

Dat klemt zóó sterk, dat we, wanneer we b.v.
bij de bosjesmannen zouden zijn, en we zouden
daar zulk een mensch een dwaze houding zien
aannemen, en wonderlijke gebaren zien maken, dan
zouden we hem niet begrijpen; werd ons dan ver-
leed, dat die wonderlijke gebaren behoorden bij
een ritueel dans, die de vreugde moest uitdruk-
ken, dan zouden we wellicht zeggen: „'t zal wel
zoo zijn, — ik begrijp alleen niet, wat dat met
blijdschap heeft te maken, dat je zoo met je armen
om je heen staat te zwaaien”.

Het lezen in de ziel van een ander is ons alleen
mogelijk, wanneer we bij onszelf een soort gelijk-
luidende lectuur ook eens lezen.

Extrospectie (waarneming van anderen) is alleen
dan met resultaat mogelijk, wanneer we daaraan
doen voorafgaan intro-, of retrospectie.

Maar hiernaar zijn we er niet.

Immers we hebben in de meeste gevallen groote
neiging, dan ook de speciale eigenschappen en
bizondere hoedanigheden van onzen eigen per-
soon te verbinden aan hetgeen we bij een ander
ontdekken. „Het spreekwoord van den waard en
z'n gasten bevat een diep psychologischen zin”,
merkt Fr. Rombouts in dit verband op. En dat
is juist. De neiging tot het veralgemeenen van
onze eigen zielshoudingen, is heel sterk. Vandaar
dan ook, dat onze verklaring van andere houding
altijd weer iets heel subjectiefs blijft.

Kijk, zielkunde is iets, dat ons wel heel beschei-
den moet maken in ons oordeel over anderen. Dat
zagen we reeds, toen we het hadden over „de
prikkels” en dat blijkt ons ook hier weer.

We hebben dan ook bij datgene, wat wij op
grond van onze eigen ervaring, onze zelfwaar-
neming meenen te mogen constateeren omtrent
hetgeen in anderer ziel omgaat, tenslotte daarbij
noodig de zelfmededeeling van dien ander.

Nu is die zelfmededeeling tot op zekere hoogte

Zette den hoogen wreef in gloed
En in de brooze zijde stak
Zijn dorre Hand een levend wak,
Waaruit de suelle guds van bloed
Welde in gewilligen overvloed.
En, rozen die te bloeien stonden,
Blonken de gorierijke wonden,
Toen even de aloenbittre Mond
Zijn eerbied-schuwe lippen vond.

Dan sprak hij:

Zijt Gij niet als een bloemke zoet
Ontloken in mijn mul gemoed?
Slaakt Ge niet als een nachtegaal
In duistere ziel Uw zoete taal?
Gevangen visch zijt ge in het net
Van mijn beminnen uitgezet.

Dit is toch wel de pure erotiek der middeleeuwen.
Trouwens, de weg van Beatrice is aan de Roomsche ver-
beelding nog niet vreemd:

Ik dank U meer, dat Gij met koolen zegen
Van kuisheid mij bij 't zwerven hebt bespreid,
En dat ik onontwijd heb mogen wegen
De liefde in al haar onvolkomenheid.

In zoelen avond, rijp voor zoet vervoeren
Om de oogen van een schoone droomenvrouw,
Begon iets lichts zich in mijn ziel te roeren
Of zich een Serafin ontfouwen zou.

Zoo wordt deze poët „een minnezanger Gods”, een
„door Gods witte gloeihand aangeraakte, tot hij wordt
opgezogen in Gods gloed”.⁵⁾

K. S.

¹⁾ Herfstij der Middeleeuwen, a.w. 256, 257.

²⁾ Huzinga, Herfstij, 267/8, 270, 286, 291/2, 347/8; over
de analogie met het Oosten 395.

³⁾ Versen, bl. 59, vgl. Roeping, Maandschr. etc., 1e jrg.
1e deel, 138.

⁴⁾ Dr. J. M. J. Goeris, M. S. C. in „Roeping”, 1e jrg.
1e dl., 368—370.

⁵⁾ Roeping, a.w. 372.

⁶⁾ Roeping, a.w. 93.

⁷⁾ De jaargang deel 2, December 1924, bl. 430.

⁸⁾ Bernard Verhoeven, Sint Fr. van Assisi, Beiaard, 7e
jrg. dl. 1, bl. 28.